

1980. – Т.39. – №1 – С. 13 – 21. *Карасик В. И.* О типах дискурса / В.И. Карасик // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс. Сб. науч. тр. / Под ред. В.И. Карасика, Г. Г. Слышкина. – Волгоград: Перемена, 2000. – С. 5 – 20. *Кубрякова Е. С.* О понятиях дискурса и дискурсивного анализа в современной лингвистике / Е. С. Кубрякова // Дискурс, речь, речевая деятельность: функциональные и структурные аспекты: сб. обзоров РАН ИНИОН. – М., 2000. – С. 7 – 25. *Кубрякова Е. С.* О термине дискурс и стоящей за ним структуре знания / Е. С. Кубрякова // Язык. Личность. Текст. – М.: Языки славянской культуры, 2005. – С. 23 – 33. *Макаров Л.* Основы теории дискурса / Л. Макаров. – М.: ИТДКГ «Гнозис», 2003. – 280 с. *Москальская О.И.* Грамматика текста / О.И. Москальская. – М.: Прогресс, 1981. – 187 с. *Почепцов Г. Г.* Теорія комунікації / Георгій Георгійович Почепцов. – К.: ВЦ «Київський університет», 1999. – С. 75 – 126. *Приходько А. М.* Когнитивно-коммуникативная типология дискурсов. Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vknlu/fil/2009_1/3.pdf. *Приходько А. М.* Таксономические параметры дискурса // Язык. Текст. Дискурс: Научный альманах Ставропольского отделения РАЛК / Под ред. проф. Г. Н. Манаенко. Выпуск 7. – Ставрополь: Из-во СГПИ, 2009. – С. 22 – 30. *Селиванова О. О.* Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селиванова. – Полтава: Довкілля, 2011. – 844с. *Селиванова Е.А.* Основы лингвистической теории текста и коммуникации / Елена Александровна Селиванова. – Киев: Брама; Из-во Вовчок О. Ю., 2004. – 336 с. *Слышкин Г. Г.* Аксиология языковой личности и сфера наивной лингвистики / Г.Г. Слышкин // Социальная власть языка: сб. науч.тр. – Воронеж, 2000. – С. 87 – 90. *Степанов Ю. С.* Альтернативный мир, дискурс, факт и принципы причинности / Ю. С. Степанов // Язык и наука конца XX века. – М.: РГГУ, 1995. – С. 34 - 73. *Чернявская В.Е.* Дискурс власти и власть дискурса / Валерия Евгеньевна Чернявская – М.: Флинта: Наука, 2006. – 136 с. *Фуко М.* Порядок дискурса // Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности / М. Фуко. – М.: Кастиль, 1996. *Dressler W.U.* (ed.) Current Trends in Textlinguistics. – Berlin, 1978. *Harris Z.S.* Discourse analysis / Z. Harris // Language. – 1952. – Vol. 28. – №17. – P.1 – 30. *Schiffirin D.* Approaches of Discourse. – Oxford; Cambridge, M.A., 1994. *Schmidt S. J.* Some problems of communicative text theories // Current Trends in Textlinguistics. – Berlin; New York, 1978. – P.47 – 60. *Seuren P.A.* Western Linguistics. A historical introduction. Blackwell, 1998. *Stubbs M.* Discourse Analysis: The Sociolinguistic Analysis of Natral language. – Oxford, 1983.

УДК 811+316.774

ФОРМАНОВА С. В.

(Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського)

ИНВЕКТИВА ЯК ЗАСІБ ЕНЕРГОІНФОРМАЦІЙНОГО УРАЖЕННЯ

У статті проаналізовано негативне значення інвективи, яка, проникаючи у свідомість адресата, руйнує його енергоінформаційне поле, що призводить до деструкції психічного стану людини, порушення мовних структур і деградації суспільства.

Ключові слова: інвектива, ураження, енергоінформаційне поле, деструкція.

Форманова С. В. Инвектива как средство энергоинформационного поражения. В статье проанализировано негативное значение инвективы, которая, проникая в сознание адресата, разрушает его энергоинформационное поле, что приводит к деструкции психического состояния человека, нарушения языковых структур и деградации общества.

Ключевые слова: инвектива, поражение, энергоинформационное поле, деструкция.

Formanova S. V. The Invective as a means of energy information influence. The article analyzes the negative value of invective, which penetrated the consciousness of the addressee, destroys his energoinformational field, which leads to the destruction of the mental state of a person, violations of linguistic structures and the degradation of society.

Keywords: invective, influence, energy information field, destruction.

Сучасні лінгвісти приділяють багато уваги аналізу лексичного шару мови, насамперед його складу та функціонуванню (С. Єрмоленко, Л. Мацько, В. Русанівський, Н. Сологуб, Л. Ставицька, О. Тараненко, Є. Чак). Найретельніше досліджують еволюційну динаміку лексико-стилістичної системи (М. Кочерган, А. Мойсієнко, В. Русанівський, Л. Струганець, О. Тараненко) як таку, що відбиває загальні процеси розвитку мови, її усталені та змінні елементи (В. Жайворонок, С. Єрмоленко, І. Кочан, Т. Коць, К. Ленець, Л. Мацько, С. Семчинський, О. Стишов, О. Тараненко). Вчені аналізують етимологічний аспект (О. Мельничук), соціолінгвістичний аспект (Б. Ажнюк, С. Бибик, Л. Масенко, Л. Ставицька), етнокультурний аспект (В. Жайворонок, С. Єрмоленко, Л. Мацько, О. Федик).

Дослідженню ненормативної лексики присвячено праці таких зарубіжних учених, як Ю. Апресян, Н. Арутюнова, К. Горбачевич, А. Єдлічка, В. Жельвіс, О. Істріна, В. Іцкович, В. Карасик, Н. Комлев, А. Корольов, Е. Косеріу, Л. Крисін, Г. Кусов, Ю. Левін, А. Плутцер-Сарно, Ю. Скребньов, В. Сорокін, Й. Стернін, Б. Успенський, Ч. Хоккет та ін. Науковці звертають увагу на її структурно-семантичні, прагмалінгвістичні, комунікативно-лінгвістичні, лінгвокультурологічні, юридичні особливості. Структурно-семантична характеристика інвективи полягає в з'ясуванні її семантики, виокремленні критеріїв

уналежнення лексичних одиниць до інвектив (М. Буже, І. Заложна, Н. Петрищева, Н. Семенова). Прагмалінгвісти тлумачать інвективу як особливий мовленнєвий акт, що має лайливу ілокутивну силу (Ю. Левін, І. Сусов). У межах комунікативної лінгвістики вивчають функціонування інвектив узагалі і в мовленнєвих жанрах зокрема, виявляють стратегії і тактики інвективного спілкування (В. Дементьєв, О. Демидов, В. Жельвіс, К. Сєдов, Й. Стернін, Б. Шарифуллін). У юридичній лінгвістиці дослідження інвектив має безпосередній прикладний характер: їх аналізують при проведенні лінгвістичних експертиз текстів про захист честі, гідності, ділової репутації (А. Баранов, М. Голєв, Т. Гридіна, В. Третьякова, Т. Чернишова). Лінгвокультурологи розглядають інвективу як відображення менталітету народу, а також виявляють вплив культури на склад інвективного лексичного простору (А. Кулаков, Г. Кусов, А. Позолотін). У дослідженнях з філософії культури здійснюють аналіз інвективи в комунікативному та загальнокультурному процесах (Р. Адаме, Дж. Брюкмен, Р. Грейвз, Дж. Джексон, К.Т. Кернан, К. Мітчел-Кернан, А. Рід, Х. Росс, С. Фелдмен та ін.).

Останнім часом з огляду на відомі історичні, економічні, політичні, культурно-ідеологічні та інші причини до сфери спілкування потужним струменем вливаються мовні явища, що традиційно функціонували на периферії вербальної комунікації (М. Голєв, В. Єлістратов, С. Єрмоленко, О. Земська). Суспільство з побоюванням констатує потужну експансію ненормативної мовної стихії, підкреслюючи при цьому, що вона спричинює серйозну небезпеку для стабільної літературної мови, оскільки розхитує усталену систему мовних норм, веде до деградації загальної культури спілкування (Т. Булігіна, В. Карасик, О. Земська, М. Китайгородська, Ю. Левін, Н. Розанова). Проте різке зростання долі лайливої лексики та інвективи в мові не є наслідком лише поточних суспільних явищ, воно зумовлене й історичними традиціями функціонування самої мови, процесами, корені яких лежать у глибині розвитку людства (О. Афанасьєв, Т. А. ван Дейк, Л. Крисін, С. Левікова, В. Михайлін, Г. Потанін та ін.), що найгостріше виявляється в умовах тоталітаризму (А. Вежбицка). Наведене засвідчує високий рівень активності інвективи в сучасному суспільстві, пояснюваної зокрема домінуванням негативних емоцій, панівних у комунікативному континуумі, і вимагає її ретельної наукової кваліфікації.

У вітчизняному мовознавстві цю проблему аналізували Г. Завражина з огляду на інвективу як засіб вираження мовленнєвої агресії (на матеріалі російськомовної газетної комунікації); О. Курська – на матеріалі російської й англійської обценної лексики; Ю. Мушкетик, Я. Радевич-Винницький та Д. Синяк – в аспекті лінгвоментальних характеристик інвективи; Л. Ставицька розглядала інвективи в широкому колі української культури тощо. Проте наявні із зазначеної проблематики дослідження присвячено лише поокремим аспектам аналізу цього обсяжного шару лексики, що унеможлиблює отримання цілісного уявлення про психолінгвістичну природу інвективи, особливості її функціонування та деструктивні наслідки, увиразнюючи необхідність поглибленого вивчення інвективи в сучасній українській мові. Наведене дозволяє говорити про **актуальність** роботи.

Метою статті є з'ясування сучасних форм україномовної субстандартної вербальної інвективи та виокремлення її психолінгвістичної зумовленості. Мета передбачила розв'язання таких **завдань**: 1) схарактеризувати поняття інвективи в сучасному суспільстві; 2) визначити психолінгвістичні основи образи в комунікативній інтеракції; 3) обґрунтувати деструктивні наслідки інвективи. **Предметом статті** є психолінгвістичний і лінгвокультурологічний аналіз інвективи в сучасному суспільстві. **Об'єктом статті** є інвектива як психолінгвістичний феномен.

Серед науковців сформувалися декілька підходів до визначення терміна «*інвектива*» [Форманова 2013, с. 24-25]:

- його ототожнюють із лайкою, кваліфікованою у мовному узусі як знак, що має табуований характер, лежить за межами літературної мови і має переважно усний характер та стійкі стилістичні маркери «*вульгарний*», «*лайливий*», «*грубий*», «*презирливий*». У такій інтерпретації лайка визнається мовним знаком, який не відповідає в певному соціумі на

певний момент часу нормам пристойності (Т. Кудінова; А. Позолотін; О. Саржина; Т. Вільчинська); це вид мовленнєвої агресії, емоційно-експресивна одиниця, яка має властивість деавтоматизованого сприйняття у свідомості носіїв мови (В. Жельвіс);

- інвективною вважається образа (Г. Кусов; С. Форманова), тобто соціальна дискредитація суб'єкта шляхом адресованого йому тексту, а також стійкий мовний зворот, що сприймається адресатом як образа. Механізмом актуалізації інвективи, як правило, виступає ситуація порушення культурних вимог з боку адресанта інвективи, виходу його індивідуального вчинку за межі прийнятих норм поведінки (О. Грицанов; Є. Можейко);

- інвективною є будь-яке слово, вимовлене в дуже різкій формі, лайка у функції образи (Ю. Бельчиков; В. Жельвіс; А. Позолотін; М. Степко), мат [Інвектива 1998, с. 267] і навіть нейтральна лексика, яка виступає в інвективній функції (М. Голєв), що використовується з метою образити опонента, здійснити навмисний вплив на адресата (О. Корольова; Г. Кусов; Й. Стернін; С. Форманова) і характеризує ставлення мовця до предмета мовлення (О. Королева; В. Крисін). Планом змісту інвективи є власне образа, висловлена в агресивній формі. Залежно від того, чи наділені інвективністю такі одиниці мовлення, як слово, речення, текст, вони можуть бути або визнані інвективами, або ж ні (А. Коряковцев).

У нашій роботі поділяється підхід, у якому інвектива – образа – лайка є синонімами, оскільки це будь-яка груба, вульгарна, табуйована номінація адресата чи третьої особи, що має оцінну семантику й містить образу.

Спираючись на останнє визначення, вважаємо, що поняття «інвектива» виявляє сутність маргінального коду (В. Жельвіс, Т. Кудінова, В. Михайлін, Б. Шарифуллін), характеризується емоційно-оцінним, експресивним та прагматичним критеріями, формується як внутрішньомовними (системні міжрівневі взаємозв'язки, власний словотворчий потенціал, семантичні та стилістичні парадигми, мовні антиномії тощо), так і екстралінгвістичними чинниками. Останні зокрема позначені ставленням соціуму до цього мовного прошарку, який відображає деструктивну свідомість, недосконалість, перевагу негативу та агресії над позитивом, спрямованість на створення особливої комунікативної тональності, зниження етикетних норм спілкування, його фамільярність та вульгарність, що перетворюється на образу, спричинює конфліктний мовленнєвий акт і негативно впливає на психічний стан адресата.

Отже, інвектива містить образу опонента, тому вона сприяє моральній деградації особистості, деструкції суспільства, порушенню мовленнєвих норм і правил. Як відомо, інвектива зазвичай була специфічною мовою злодіїв, повій, пияків та ін. соціально деградованих осіб. На сьогодні все змінилося, і ми чуємо інвективу не лише від підлітків, людей середнього та похилого віку, а й з екранів телевізорів, радіо, читаємо на сторінках ЗМК, натрапляємо на неї в художній літературі, культурі тощо. Нерідко ми чуємо матюк з вуст депутатів, чиновників, які не соромляться його озвучувати на всю країну.

Психологи та біоенерготерапевти зауважують, що людина не може жити без інвективи, оскільки вона дає змогу позбавитися роздратування, тобто «випустити пару». З цього приводу Володимир Степанов [<http://warrax.net/73/xray.html>] зазначає, що лихослів'я має прямий стосунок до духовного світу темряви. Воно коріниться в язичницьких фалічних культурах давнього Сходу: поклонінні Ваалу, Астарті, Хамосу – ідолам, пов'язаним з розпустою і культовою проституцією. На Русі лихослів'я у формі матірщини існує з дохристиянських часів, беручи початок з давніх магічних ритуалів.

Далі В. Степанов, підтверджуючи свої думки, наводить результати наукового відкриття, здійснені в генетиці доктором біологічних наук, академіком Російської академії медико-технічних наук П. Гаряєвим, який описав його у книзі «Волновой генетический код». У ході експериментів було доведено, що лайливі слова завдають оточенню шкоди. Дія лайки рівносильна радіаційному опроміненню в 10-40 тисяч (!) рентген – рвуться ланцюжки ДНК, розпадаються хромосоми. Тобто інвектива викликає мутації, аналогічні дії радіації. Грубими, злими словами можна не лише розхитати здоров'я, викликати хворобу, але й убити людину. Руйнівні діють не тільки слова, а й злі думки. Ось чому християнин, чуючи лайливі слова

або відчуваючи чийсь агресивний настрій, захищає свою душу молитвою, просячи Божого захисту від дії темних сил [Степанов <http://warrax.net/73/xray.html>].

Якщо злість руйнівна, то, навпаки, просте добре слово, сказане з любов'ю, лікує. Це ще один результат досліджень П. Гаряєва, доведений експериментально. Особливо ж благотворно впливає на організм молитва: силою благодаті виправляються дефекти спадкового матеріалу, ремонтуються пошкоджені мутаціями молекули ДНК, відбувається зцілення людини. Підтвердження цьому знаходимо в Біблії: *«Інший пустослов уражав як мечем, а мова мудрих – лікує»* (Прит.12:18) і *«До свободи покликані ви, братія, аби лише свобода ваша не була приводом для догоджання плоті, але любов'ю служите один одному. Бо увесь закон в одному слові полягає: люби ближнього твого, як самого себе. Якщо ж один одного угризаєте і з'їдаєте, бережіться, щоб ви не були винищені один одним»* (Гал. 5:13-15). Отже, генетика підтвердила те, що церква знає, а багато християн практикують вже не одне тисячоліття. Але все-таки одна справа знати заповідь, а інша – виявити, що лиха лайка – це воістину меч.

Заподіюючи зло оточенню, лихослов може не знати, що найбільшої шкоди він завдає собі і своїм нащадкам. Людські гени «чують» думки і слова, сприймають їх і фіксують у генетичному коді. Погані слова негативно впливають на генетичний код того, хто лається, фіксуються в ньому, стаючи прокляттям, що падає на власну голову і визначає погану спадковість. Таку ж руйнівну дію на людину і його генетику чинять розпуста, пияцтво, паління, наркоманія, крадійство, брехня, заздрість, насильство і жорстокість в усіх видах [Степанов <http://warrax.net/73/xray.html>].

Слово може вбити, і доведений факт, що нецензурна лексика має частково паралізуючі якості. Почувши матірний вислів, нормальна людина несвідомо намагається внутрішньо відгородитися від нього, а отже, виникає реакція захисту, як при фізичній агресії. Більшість спеціалістів вважають, що за ступенем шкоди організму людини матюк насправді їй не поступається. Усі матірні вислови стосуються інтимної сфери. Тому, коли їх вимовляють, відбувається вторгнення в особисте життя того, кому вони адресуються. За думкою лікарів-психіатрів, лайка – це один з видів психологічного гвалтування. Тільки в цьому випадку страждає не тіло людини, а її психіка, що в підсумку може призвести до куди більш серйозних наслідків.

На нашу думку, інвективу варто кваліфікувати як засіб енергоінформаційного ураження. Ярлики, образи, докори створюють у душі людини рани, які майже не піддаються лікуванню. Вони мають силу, яка вражає настільки, що людина може вмерти. Чому це відбувається? Річ у тім, що в душі кожної людини живе внутрішня дитина, яка відчуває страх бути відторгненою. Тому випадково кинута фраза завдає шкоди, болю, невпевненості у собі. Людина стає знесиленою, розчавленою, понівеченою, спотвореною. На думку Є. Марченко, слова, які ми промовляємо, залежать, перш за все, від структури нашого мозку та від структури мозку того, хто нас слухає [Марченко 2010, с. 4]. Ми обираємо слова залежно від аудиторії, від ситуації спілкування, від соціального прошарку, від вікових особливостей тощо. Іноді ситуація змушує сказати те, що не хотілося промовляти. Тут на поверхню виходить фатична функція мови, тобто функція встановлення, підтримання або завершення контакту. Ми навіть не усвідомлюємо, що за кожне промовлене слово несемо відповідальність. Не можна кидати слова на вітер, не можна сказати, а потім забути, не можна не виконувати своїх обіцянок. Кожна людина має словниковий запас, але користується лише тими словами, які виражають її сутність. Іноді буває так, що слів не вистачає, тоді людина мовчить. Іноді, якщо людині важко висловити свою думку літературною мовою, тоді вона починає спілкуватися, застосовуючи сленг, жаргон, просторіччя, інвективу. Як зазначає Євдокія Марченко, ми можемо говорити поетично, можемо говорити агресивно; якщо говоримо агресивно, то це слова мертві, бо вони є зайвими. Мертвими словами вважається ненормативна лексика [Марченко 2010, с. 19], яка завдає шкоди не лише адресатові, а й оточуючим.

Існує думка, що матірня лексика – це залишки давньої чоловічої сакральної мови.

Частково це так, адже сучасна інвектива створює похідні номінації, які позначають сучасні реалії, що зазвичай далекі від трьох похідних слів, які складають основу матюка. Говорячи мовою О. Потебні, в інвективі ми спостерігаємо максимальний розрив між внутрішньою формою слова та його значенням.

Ще однією важливою особливістю інвективи є те, що вона належить до низької лексики, яка є віддзеркаленням огидних чи обтяжливих дій, низьких пристрастей, принизливих стосунків. Навіть коли інвективою позначають дещо позитивне, це свідчить про те, що мовець не поважає в першу чергу себе.

Варто зазначити, що лайка – це образа, яка іноді буває смертельною, оскільки з людиною, яку образили, може статися напад, інфаркт або будь-яка інша хвороба. Інвектива переносить людину в загіджений світ, щось подібне до сільської вбиральні.

Насправді інвектива – це симптом одразу кількох хвороб – мови і свідомості. Відомо, що є люди, які матюком не лаються, вони ним розмовляють. Чому саме інвектива здійснює таку гнітючу дію на психіку? Думається, що це відбувається тому, що матюк гіперенергійний, оскільки несе колосальний негативний ефект, де забирає більше, ніж дає. Матюк руйнує енергетичне поле людини і пробиває пролом, від чого людина починає хворіти.

Розмова, в якій використовується лайка, – це розмова, яка «пресує» спочатку того, хто слухає, а опісля – того, хто говорить. Як правило, той, хто промовляє інвективу, відчуває свою перевагу над тим, хто слухає. Сенс такого комунікативного акту полягає ось у чому: опустити до себе, тобто: ти такий самий поганий, як і я, оскільки слухаєш мене, адже я сильніший за тебе, тому що першим почав лягаться.

Інвектива – це потужна зброя, коли треба показати своє ставлення до деяких речей. Іноді вона буває доречною, а іноді не має альтернативи, оскільки не завжди можна висловити сильні емоції і важкий негатив іншими словами.

У нашому суспільстві, суспільстві без меж, суспільстві деструктивному, матюк – це своєрідна територія свободи – свободи підлітків від тиску батьків, свободи молоді від тиску суспільства, свободи чоловіків і жінок від цензури. На жаль, це галузь реальності, яку породило наше суспільство. Незважаючи на те, що матюк порушує ментальний код нації, у нашому суспільстві він відіграє роль невід'ємної реалії. Буває так, що коли звертаєшся до людини літературною мовою, вона тебе не розуміє. Як тільки використаєш лайку, одразу отримаєш те, чого просиш.

Останнім часом інвектива перетворилась на засіб семантичної заміни літературних конструкцій. Якщо послухати розмови студентів, військових, депутатів, партійних діячів, то побачимо, що вони не цураються використовувати інвективу у своєму мовленні, адже роблять це у контамінаційному лексичному оформленні. Чому це відбувається? На нашу думку, це необхідно для вияву епатажності, повної легалізації в побуті, художній літературі, ЗМК, що пов'язано із прозорістю соціального життя. Але ж інвективу призначено для іншого: з її допомогою висловлюють емоції: радості, подиву, захвату, злості, ненависті тощо. Інвектива – це слово емне, влучне, воно вражає, наче стріла, дозволяє випустити пар, заспокоїтись тощо.

Полтавець Ростислав Шевченко з'ясував, що секрет матюків криється в звучанні слів, які не мають стосунку до статевих органів. Згідно з його теорією, у висловлюванні «*Йди ти до й... матері*», міститься не лайка, а побажання голодної смерті. На його думку, слово «*йоб*» – це маховий удар, який збиває людину на смерть. А раніше, за часів матриархату, коли рід бився проти роду, говорили: «*матір на матір*». Переможені йшли з території назавжди, прирікаючи себе на голодну смерть [Кучеренко 2009, с. 6]. Те ж саме, за теорією автора, стосується і слова «*куй*», «*кий*», яким раніше називали великий дрин розміром з пуд. А коли його забивали в залізо, то він ставав «*окуїтельної сили*» [Там само]. Однак вважаємо, що теорія пана Ростислава не підкріплена науковими дослідженнями і не має мовознавчого підґрунтя. Вона має право на існування, але на рівні припущення і не більше.

Психологи, біоенергетики, езотерики зауважують, що від людини, яка лається,

відходить мислеформа, що влучає іншу людину, перебиває її енергетичне поле і може навіть убити. Інвектива – це зброя, яка містить сильну негативну енергетику, образливе інтонаційне оформлення, наказовий спосіб. Вживання інвективи людиною, особливо жінкою, призводить до зміни її генетичного коду, який стосується темпів старіння і терміну життя. Інвективи несуть негативний заряд, у той час, як добрі слова – позитивний. Іноді інвективу застосовують під час якоїсь емоції.

Слова здійснюють величезний вплив на людську психіку. Словом можна підбадьорити, вбити, увести в транс. Магічна сила слів входить у підсвідомість особистості, торкається найтонших струн людської душі і впирається в серце. Тому варто, щоб не зашкодити людині, завжди використовувати «живі слова» (Є. Марченко).

Як зауважує Дмитро Дроздовський, лихослів'я – це свого роду аутоімунна хвороба, яка ушкоджує наш генетичний апарат. Тому необхідно безжалісно викорчувувати з нашого повсякденного мовлення «міцне слівце», яке «генетично» не властиве українській мові, і таким чином очистити інформаційні канали для сприйняття живильного рідного Слова [Дроздовський [http:// www.mova.kiev.ua/drosd@tm.odessa.ua/](http://www.mova.kiev.ua/drosd@tm.odessa.ua/)].

Варто зауважити, що матюк не властивий українцям. За свідченням турецького мандрівника Евлія Челебі, який подорожував Україною 1657 року, відомою лайкою того часу були слова: **чорт, дідько, свиня, собака**, як-от: *сто копанок чортів тобі в печінку; під три чорти; бодай тебе чорти вхопили; а, собача кров!; ах ти, свиняче рило!; дідька лисого; дідько б його взяв (вхопив); де його чорти понесли?* [Радевич-Винницький 2001, с. 125].

Вживання інвективи деякими особами свідчить про те, що вони у такий спосіб епатажують себе, піднімають свій внутрішній світ над зовнішніми обставинами. Якось журналісти поцікавились у відомої російської акторки Ольги Аросевої, чому вона під час спілкування доволі часто використовує інвективу. Вона відповіла, що без неї її співвітчизники її не розуміють.

Гостру й злу інвективу вживали ще за часів античності. Аристофан інвективою будував фундамент звинувачень і недовіри. Евполід також вороже критикував Сократа: *Я ненавиджу Сократа, цього жєбрацького базікала, який до всього має діло, адже не піклується про те, що має їсти* [Суд... 1997, с. 23]. Порівняймо дані лексикографічних джерел: «**Базікало**, -а, ч. і с., зневажл. Те саме, що базіка» [ВТССУМ 2003, с. 33], «**Базіка**, -и, ч. і ж., зневажл. Той, хто любить багато говорити, базікати» [Там само]. «**Жєбрацький**, -а, -е. 1. Прикм. до жєбрак. // Добутий жєбранням; випрошений. *Жєбрацький хліб*. 2. перен. Злиденний, убогий» [ВТССУМ 2003, с. 273]. Загальновідомо, що Сократ був бідняком, тому кинута інвектива є образою. Якось відомий у той час фізіоломіст Зопір сказав, дивлячись на Сократа, що, на його думку, ця людина має погані природні здібності. Оточення Сократа обурилось, адже той підтвердив спостереження Зопіра, додавши, що таким, якого його знають зараз, він зробив себе сам, шляхом самонавчання й самовиховання. Наведений приклад був досить наочним [Суд... 1997, с. 28].

У царській Росії переслідувалось надмірне вживання матірної лексики, але лише тоді, коли її було спрямовано проти вищих органів влади. Згідно з Соборним укладом 1649 року «непристойні слова» розглядали як злочин і могли покарати того, хто їх вживав, як за зраду державі, аж до страти.

За часів Петра I був створений «Артикул воинский», в якому йшлося про те, що, якщо будь-хто наважиться лихословити на царя та його родину, на того чекає страта. З часом страті піддавалися ті, хто використовував лайку на адресу державних установ. Наприклад, 1732 року було страчено маленького чиновника, який наважився негативно висловитися про тодішню судову систему. Але найжорстокіше покарання чекало на того, хто наважився негативно висловитися про царські накази або вживав лайку під час їхнього прочитання.

За часів правління Катерини II було видано «Манифест о молчании» (1763 рік), але своєї мети він не досяг, незважаючи на те, що перевидавався кілька разів.

Слід згадати про методи позбавлення від вживання лайливої лексики, які використовував у своїй школі відомий український педагог Антон Семенович Макаренко.

Учня, який неодноразово лаявся, Макаренко відводив у ліс, садив на пеня і наказував лаятися, скільки заманеться. Після цього учні позбавлялися такої звички.

За підрахунками вчених, за своє життя людина вживає лайку приблизно 230 тисяч разів. **Формула образи може бути такою:** об'єкт ненависті порівняти з чимось неприємним, брудним. Коли людина хоче когось образити, вона діє саме за цією схемою.

Психолог Гарвардського університету Деніс Гримза дійшов висновку, що за типом лайки можна визначити характер людини. На його думку, висловлювання «*іди до...*» вживають люди з надзвичайними творчими здібностями. З них виходять бездоганні керівники.

Слова «*іди на...*» вживають люди чесні у взаємостосунках. Вони – чудові виконавці, але не лідери.

Консерваторам подобаються висловлювання «*іди в...*». Такі люди мають широкий кругозір, вони артистичні; їм краще присвятити себе мистецтву.

Ті, хто використовують увесь спектр лайки, – люди незалежні, пристрасні, обожнюють гроші, вони – гарні друзі.

Гримза зазначав, що найвитонченішими в лайках є араби. Наприклад, Саддама Хусейна нарекли таким титулом: «*Народжений від злягання матері зі скорпіоном*».

Останнім часом перед владою постає питання: як боротися з лайкою і тими, хто її вживає? Кажуть, що тут не допоможе навіть переливання крові, хіба що переллють кров якого-небудь професора словесності, тоді той, хто лається, заговорить як оратор. Якщо ж спитати людину, чому вона лається, то можна почути: **за звичкою, просто так, щоб краще зрозуміли**. Мабуть, немає людини, яка хоч раз в житті не використовувала б лайку. Але хочеться, щоб лайка не була атрибутом повсякденного спілкування. З цього приводу Леся Ставицька зауважувала: «Щодо заперечення інвективи як такої, то пропаганду запеклої боротьби з нею інакше як невротичним пуризмом назвати не можна: люди борються за чистоту мови, бояться її втратити, так наче вона є їхньою власністю, раз і назавжди подарованим скарбом. Мова розвивається за своїми законами, і якби інвектива шкодила мовцю, вона б уже давно зникла.

Саме поняття «боротьба з інвектизацією мови» викликає закономірний скепсис мовознавців: протягом невизначеного довгого часу суспільство, з одного боку, прагне боротися з інвектизацією мови, вбачаючи в ній серйозну небезпеку своєму благополуччю, а з другого, – підсвідомо відчувати, що без інвектив воно теж не зможе нормально функціонувати» [Ставицька 2008, с. 69].

Київський психолог Андрій Ковальчук описує випадок, коли 3-річна дівчинка, не знаючи жодної лайки, вигнала свою – «*пляшка*», чим намагалась образити старших. Для неї це слово мало таке ж значення, як і матюк для дорослих.

Народний цілитель В'ячеслав Зинов'єв писав, що, якщо інвектива є основним засобом спілкування в родині, то вона перебиває шлях до успіху для всіх членів сім'ї, створюючи негативне поле навкруги людини, внаслідок чого притягується все погане. Тому інвективу можна порівняти з дірками у кишнях, через які випадає успіх.

Висновки. Вищезазначене дає змогу визначити інвективу, як форму образи, явищем, що негативно впливає на стосунки між людьми. На думку вчених (Е. Берн, О. Леонт'єв, А. Шмельов), образа руйнує взаємини, викликає конфлікт, деформує процес розвитку особистості, оскільки вона є сутністю психічного утворення людини, її механізмів, особливостей виникнення і перебігу. У сучасній психолінгвістиці питання образи залишається проблемним. Це пояснює той факт, що образа має негативне емоційне забарвлення і характеризує почуття, пов'язане з оцінкою несправедливості. Образою визначаємо складною психологічною (реакція, що виникає в ситуації спілкування, коли в результаті інтеракції здійснюється вплив на опонента) і лінгвістичною (зневажливе висловлення, спрямоване проти адресата, що викликає в нього почуття душевного болю, гіркоти, досади) структурою. Вона переживається як несправедливість у ситуаціях об'єктивного порушення загальноприйнятих норм у суспільстві і суб'єктивної оцінки

поведінки іншої людини, яка не відповідає очікуванням суб'єкта. Психолінгвістичні основи образи полягають в оцінці суб'єкта/предмета/об'єкта і транспонуються у функціонально-семантичну категорію, яка створює різні види відношень, що відповідають/не відповідають дійсності, і кваліфікуються емоційністю, експресивністю, агресією.

Тому, давайте будемо обирати наші думки і слова так, як ми обираємо одяг у шафі на кожний день – ретельно, прискіпливо, виважено, щоб нам усім було від них комфортно, приємно, радісно, оскільки, як зауважував киргизький письменник Чингиз Айтматов, якщо не ставитися до слів бережливо, то вони втрачають свою живу силу.

Перспективу дослідження пов'язуємо з можливістю поглибленого аналізу інвективи як психолінгвістичного фонемену, здійсненого на основі соціолінгвістичного експерименту.

Література

Біблія або Книги Святого письма Старого й Нового Заповіту / Біблія ; пер. проф. Івана Огієнка : Ювілейне видання з нагоди століття Української Біблії. – К. : Українське Біблійне Товариство, 2003. – 1376 с. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2003. – 1440 с. *Дроздовський Дмитро*. Лікувальні властивості української мови / Д. Дроздовський // [http : // www.mova.kiev.ua/drosd@tm.odessa.ua](http://www.mova.kiev.ua/drosd@tm.odessa.ua). – Назва з екрану. *Інвектива* // Толковий словарь русского языка конца XX века. Языковые изменения / под ред. Г. Н. Склярёвской. Российская АН, Ин-т лингвистических исследований. – СПб.: Фолио-Пресс, 1998. – С.267. *Кучеренко О.* Полтавчанин разгадав секрет матюков / О. Кучеренко // Комсомольская правда. – 17 июня 2009 г. – С. 6. *Марченко Е. Д.* Слова-кристаллы и слова-кораллы / Е. Д. Марченко. – СПб. : РАДАТС, 2010. – 48 с. *Радевич-Винницький Я.* Етикет: культура спілкування / Я. Радевич-Винницький. – Львів : Сполом, 2001. – 224 с. *Ставицька Леся.* Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обсценізми, евфемізми, сексуалізми / Л. Ставицька. – К. : Критика, 2008. – 454 с. *Степанов В.* Мат вызивает мутации / В. Степанов. - [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://warrax.net/73/xray.html>. – Назва з екрану. *Суд над Сократом* : Сборник исторических свидетельств. – СПб. : Изд-во «Алетейя», 1997. – 264 с. *Форманова С. В.* Інвективи в українській мові : дис. ... докт. філол. наук / 10.02.01 – українська мова / Світлана Вікторівна Форманова. – Одеса, 2013. – 450 с.